

USPOSABLJANJA PROSTOVOLJCEV ZA ODGOVORNO DRUŽBENO UDELEŽBO

Primož Jamšek

Slovenska filantropija, primoz.jamsek@filantropija.org

Povzetek: Prostovoljsko delo posameznika odraža družbeno odgovorno vlogo in povzdigne iz skupine tistega, ki mu ni vseeno za dogajanje v svetu. Prostovoljsko delo, ki temelji na postavkah dela, svobodne določitve, brez pričakovanja materialnega dobička; vključuje tudi postavko, da se delo opravlja za druge ali širšo družbeno korist. Vsako prostovoljsko delo pa lahko slednje zasleduje na enostaven ali zelo zapleten način. V praksi se znajdemo v precepu, katere aktivnosti izbrati, da bomo dosegli največ koristi in se izognili povzročitvi škode. Usposabljanja imajo zato velik pomen, prostovoljca opozorijo, reflektirajo in ga tudi motivirajo, da nadaljuje z odgovorno družbeno udeležbo v najrazličnejših procesih. V prispevku predstavim ključne izzive, stanje usposabljanj, pa tudi možnosti nadgrajenih usposabljanj, ki bi dosegala skupen cilj: splošno družbeno odgovornega ozaveščenega posameznika.

Ključne besede: družbena participacija, prostovoljsko delo, usposabljanja, prostovoljske organizacije

TRAINING OF VOLUNTEERS FOR RESPONSIBLE SOCIAL PARTICIPATION

Abstract: Voluntary work of individual reflects his/her socially responsible role and puts him/her into the group that cares about processes in the world. Volunteering is based on free choice, and work; volunteers don't expect any material gain. Definition of volunteering also means working for others or local/global community for their good, what can be pursued in a simple or a very complicated way. In practice, we face the dilemma of choosing between different activities in order to achieve maximum benefit and to cause minimum damage. Training for voluntary work is therefore very important; it warns volunteers, it reflect their work and also motivate volunteers to continue their active social participation in different processes. In this paper I present the given state and key challenges of trainings, as well as potential upgrades of trainings aimed to achieve a common goal: a generally socially responsible individual.

Keywords: social participation, volunteering, training, voluntary organizations

Uvod

Usposabljanja prostovoljcev za organizirane oblike prostovoljstva so čedalje bolj razširjena. Organizatorji prostovoljskega dela jih izvajajo z glavnim namenom usposobitve posameznika za nemoteno opravljanje prostovoljskega dela, pravilno delovanje prostovoljca, ki bi zaščitilo tako njega samega, ljudi s katerimi bo v stiku in organizacijo.

Prostovoljsko delo že samo po sebi kaže na prosocialno vedenje posameznika. Sicer se prostovoljci v prostovoljsko delo vključujejo poleg motivov pomoči posameznikom in družbene participacije tudi iz motivov osebne rasti, pridobivanja znanj in izkušenj, širjenja socialne mreže, koristnega preživljanja prostega časa.

Prostovoljsko delo je v zadnjih letih zopet postala tema, o kateri poročajo mediji, o kateri se vse več in resneje razmišlja v nevladnem sektorju in katero je Zakon o prostovoljstvu iz leta 2011 pričel sistemsko urejevati. Sama beseda prostovoljstvo je v zadnjem obdobju postala tudi žrtev popularizma in se uporablja tudi v nekaterih primerih izkoriščevalskih odnosov tržnega sektorja.

Prostovoljci morajo delovati v skladu z družbeno odgovornostjo, saj je že sama definicija prostovoljstva povezana s splošno javno koristjo. Tako kot vsi izvajalci storitev pa se zelo hitro znajdemo v precepu kaj je zares družbeno odgovorno delovanje prostovoljca. Ali je vsako prostovoljsko delo družbeno odgovorno ali ima samo te intence?

Izvajalci usposabljanj prostovoljcev stremijo k kasnejšemu družbenemu odgovornemu delovanju prostovoljcev. Katere teme, ki doprinašajo k temu cilju se že vključujejo, katere teme, vsebine, doprinašajo k temu cilju?

1. Usposabljanja prostovoljcev v Sloveniji za prostovoljsko delo danes

Zaradi zelo širokega spektra prostovoljskih del imamo zelo različne modele usposabljanj prostovoljcev. Pri nekaterih organizacijah potekajo usposabljanja skozi formalno formo, pri drugih organizacijah pa je usposabljanje sestavni del prostovoljskega dela po načelu learning by doing, oziroma učenje skozi opazovanje.

Sonja Žorga (Žorga 1996:277) omenja, da lahko proces usposabljanja poteka na dveh ravneh: na praktični oziroma izkustveni ravni in na teoretski ravni. Na praktični ravni tako proces usposabljanja poteka na tak način, da je že

sama izkušnja usposabljanja podobna situacijam, katere čakajo prostovoljce med opravljanjem dela. Pomembno pa je tudi poznavanje teorije, ki lahko olajša odločanje in pojasnjuje posamezne procese.

Zelo pomembno je tudi sprotno učenje, ki ga lahko prostovoljci maksimalno dosežajo pri mentorskem vodenju, e posebej pri superviziji, ki je izobraževalna metoda.

Skupaj s Sašom Kroneggerjem, dolgoletnim trenerjem prostovoljcev, sva usposabljanja prostovoljcev razdelila v uvodno ali splošno, specifično in dodatno usposabljanja. Po pojmom uvodno ali splošno usposabljanja uvrščava usposabljanja, ki predstavljajo prvi stik prostovoljca s prostovoljskim sektorjem in ne nujno izbranega prostovoljskega programa. Pod pojmom specifična usposabljanja uvrščava usposabljanja, ki so namenjena pripravi prostovoljcev na posamezno prostovoljsko delo. Takšna usposabljanja vključujejo tudi predstavitev prostovoljske organizacije in njenih pravil. Dodatna usposabljanja so tista, ki niso nujno potrebna za nemoteno izvajanje prostovoljskega dela, vendar prinašajo nove razsežnosti kvalitete dela.

Širše kvantitativne raziskave o številu in vrstah usposabljanj v prostovoljskem sektorju ni. Pri delu s posameznimi organizacijami in prostovoljci opažam čedalje večje zavedanje o pomembnosti in nujnosti usposabljanja, ravno tako se večja število prostovoljskih programov, ki pred začetkom dela obvezujejo prostovoljca za udeležbo na usposabljanju. Na Slovenski filantropiji ravno tako beležimo čedalje več prošenj posameznih prostovoljskih organizacij po izvedbi usposabljanja, ravno tako se povečuje število udeležencev naših usposabljanj. Tako smo v letu 2012 opravili skupaj 109 usposabljanj, katerih se je udeležilo 1979 posameznikov.

Edine statistične podatke najdemo v raziskavi Alenke Gril »Prostovoljno delo mladih na področju sociale in kulture«. Podatki prikazujejo, da v večini anketiranih organizacij (70-80%) se prostovoljci izobražujejo preko medsebojne izmenjave izkušenj, mentorskega vodenja, povratnih informacij o delu ter na začetnem usposabljanju. Skoraj vse organizacije (96,6%) so navedle več kot eno obliko izobraževanja in podpore, ki jo nudijo prostovoljcem; povprečno pa pet izobraževanj. (Gril 2007:29). Na vprašanje o pogostosti izobraževanja prostovoljcev kar tretjina sodelujočih organizacij ni odgovorila. V četrtini organizacij so prostovoljci deležni le ene oblike izobraževanja in sicer začetnega. Več kot polovica organizacij (60,9%) pa prireja izobraževanja za prostovoljce večkrat letno (največkrat v obliki mesečnih srečanj). Približno desetina organizacij prireja izobraževanje za prostovoljce po potrebi ali enkrat letno. (Gril 2007:29,30).

Lahko povzamem, da je trenutno v Sloveniji edino usposabljanje, ki najbolj ustreza naslovu prispevka Uvodno usposabljanje za prostovoljce in prostovoljke, ki smo ga zastavili v strokovnem timu leta 2003 na Slovenski filantropiji in Društvu za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, sedaj pa ga izvaja tim Slovenske filantropije. Usposabljanje obsega naslednje teme: kaj je prostovoljstvo in kakšna je njegova vloga v družbi, delo z raznolikimi posamezniki in odnos do stigmatiziranosti v družbi, motivacija za prostovoljsko delo, odnos med prostovoljcem in uporabnikom, komunikacija, pravice in odgovornost prostovoljcev in etična načela pri prostovoljskem delu. Predstavlja edino usposabljanje, ki predstavi vlogo prostovoljca in prostovoljskega sektorja v odnosu do javnega in tržnega sektorja.

Pomembno vlogo imajo tudi različna usposabljanja horizontalne mreže nevladnih organizacij in regionalnih stičišč, ki prostovoljce, predstavnike nevladnih organizacij poučujejo o načinih vplivanja na lokalno skupnost, oziroma širše povedano, delovanje v procesih civilnega dialoga.

Znotraj mladinskega polja je tema aktivne participacije, ki je sestavni del družbene odgovornosti, pomembna in pogosta. Najrazličnejša usposabljanja, pa tudi druge aktivnosti, mlade ozaveščajo o pomenu sodelovanja in izražanja svojih mnenj.

2. Teme, ki krepijo družbeno odgovornost pri delu prostovoljca

Teme, vsebine usposabljanj, ki krepijo družbeno odgovornost prostovoljcev so najrazličnejše. Izpostavil bi rad samo teme, ki niso nujne za nemoteno izvajanje prostovoljskega dela, temveč krepijo tudi vlogo odgovornega državljana.

2.1. Vloga prostovoljstva in prostovoljskega sektorja

Da lahko posameznik razmišlja o trajnostnem razvoju in splošnih, skupnih, ciljnih družbe mora razumeti vloge različnih sektorjev in njihovega prepleta v vsakdanjem življenju. Brez poznavanja tega nekatere skupine prostovoljcev podcenjujejo vlogo tržnega sektorja in za doseganje družbene koristi zavračajo sodelovanje z njimi. Še pomembnejša postaja ta tema v času, ko se neplačano delo poimenuje prostovoljstvo. Nadvse zanimivo je tudi, da splošna javnost velikokrat nima pregleda nad vsemi možnostmi udejstvovanja v prostovoljskem sektorju. Brez slednjih informacij si posameznik težko izbere formo, v kateri lahko v polnosti izkaže svojo družbeno odgovornost.

2.2. Pravice in odgovornosti prostovoljca

Pomembno je, da prostovoljec razume svojo vlogo tako na splošno kot tudi v konkretnih situacijah. Pri prostovoljskem delu ne moremo izločiti napak, dober, srčen namen še ne pomeni, da prostovoljec ravna pravilno. V organiziranem prostovoljstvu je pomembno, da razume svojo vlogo in tako ne prevzema vseh nalog. Seveda je ena izmed pravic tudi pravica do izražanja mnenj. Prostovoljci so odgovorni, da opozorijo na situacije, v katerih se

znajdejo posamezniki, marginalizirane skupine in na to opozorijo pristojne. Ravno slednje je bojazen nekaterih javnih zavodov, ki rajši zapro vrata »posameznikom iz ulice, ki bodo nestrokovno sodili njihovo delo«, kot pa jim odprli vrata in v dialogu iskali nove možnosti načine dela. V praksi pa naletimo tudi na primere, ko prostovoljci presežejo svoje pravice in nedopustno zahtevajo spremembo vrednot in poslanstva organizacije.

2.3. Etični kodeks organiziranega prostovoljstva

Etični kodeks usmerja prostovoljce pri svojem delovanju v posameznih primerih s podajo smernic in principov delovanja. Zame, pa tudi za drugo strokovno javnost, je nadvse pomembna odgovorna družbena udeležba tista, ki se izrazi skozi enakopraven način. Tako etični kodeks obrazloži pojme, ki so v prostovoljskem delu zelo pogosti: usmiljenje, hvaležnost, spremembe. Prostovoljsko delo, ki temelji na usmiljenju, zahteva hvaležnost ljudi, s katerimi prostovoljec dela ali obratno, postavlja na tirnice medsebojnih zapletov in konfliktov.

3. O možnostih nadgradenj usposabljanj na področju prostovoljstva

Prostovoljstvo veliko premalo poudarjamo kot del družbene odgovornosti. Zavedanje, da lahko z aktiviranjem resursov posameznika skozi udejstvovanje v organiziranih oblikah prostovoljstva sprožimo procese družbene rasti je premalo, posamezniki še vedno slabo prepoznavajo same možnosti udejstvovanja.

Richard Bolles (1994:6) je opravil razdelitev veščin in znanj, ki jih prostovoljec pridobi na področje osebne rasti (self-management skills), veščine in znanja iz posameznega dela in njegovega področja ter funkcionalna znanja.

Na področju osebne rasti prostovoljstvo prinaša predvsem lojalnost, samostojnost, kreativnost. Prostovoljstvo ponuja priložnost preverjanje in dograjevanja osebnostnih značilnosti, saj od prostovoljcev zahteva drugačen način reševanja problemov in posameznik postavlja v njim nepredvidljive situacije. Na področju veščin in znanj iz posameznega dela ali področja Bolles (prav tam) omenja pridobivanje specifičnega besedišča, konkretnih znanj in ravnanj. Prostovoljci se pogosto vključujejo v dela, za katera nimajo pridobljenih specifičnih znanj in morajo te pridobiti skozi usposabljanja ali ob delu. Funkcionalna znanja so splošna znanja, veščine, potrebne za izvedbo posameznega dela, med njimi tako lahko uvrščamo znanja obdelave podatkov, analize situacije, dela v skupini. Znanja in veščine iz prostovoljstva so lahko prenosljiva v plačana dela kot v osebno življenje.

Izpostavljanje slednjega zapisa sem opravil z namenom poudarka pomembnosti usposabljanj in refleksije prostovoljskega dela. Zelo zanimiv je tudi avtorjev poudarek, da se znanja in veščine prenašajo v osebno življenje in ravno zaradi slednjega imajo ta usposabljanja odlično priložnost za učenje o družbeno odgovornem življenju. Čeprav prostovoljci po svoji naravi že kažejo družbeno odgovornost imajo na tem področju še veliko možnosti.

Pomembno se mi zdi, da bi vsako usposabljanje prostovoljca vključilo tudi vsebine o družbeni odgovornosti. Vsako usposabljanje prostovoljcev bi moralo poleg priprave prostovoljca slediti tudi osveščanju prostovoljca o možnostih participacije v prostovoljski organizaciji, prostovoljskem sektorju in družbi. Z usposabljanji prostovoljcev bi prostovoljske organizacije že ob samem začetku morale dobro in temeljito predstaviti vlogo in pravice prostovoljca ter zagotoviti, da bo prostovoljec deloval z najvišjimi etičnimi načeli in standardi.

Za dosego tega prostovoljskim organizacijam ne bi bilo potrebno močno spreminjati njihovih že zastavljenih usposabljanj, vendar jih le razširiti. Razširitev niti ne bi bila potrebna v smislu dodajanja enodnevnih sklopov ali podobno, marsikatero usposabljanje bi lahko nadgradili le z dodatno refleksijo ali pojasnilom.

Tako nas od prve možnosti loči malo. Spremembe v prostovoljskem sektorju pa se odvijajo zelo počasi in za dosego tega namena bi bilo potrebno več refleksije s samimi prostovoljskimi organizacijami. Te pogosto, zaradi akutnih potreb, prezasedenosti, slabe kadrovske zasedbe, hitro izgubijo širši pogled na svojo umeščenost v družbo. Formule za razvoj ne vidim, je pa trenutna družbena, pa tudi politična, kriza obdobje, v katerem se vprašanja vloge prostovoljskega in civilnega sektorja ponovno odpirajo.

Posebno vlogo lahko odigrajo tudi dodatna usposabljanja prostovoljcev. Prostovoljcem bi bilo potrebno v vsakem trenutku zagotoviti možnost usposobitve za pripravo in izvedbo projekta, v katerega resnično verjamejo in prinaša k boljši družbi. Za slednje pa prostovoljci, ki prihajajo iz zelo različnih profesionalnih ozadij, potrebujejo najrazličnejša usposabljanja, od vodenja skupine pa do usposabljanj o vodenju računovodstva in iskanju sredstev.

4. Literatura

Bolles, R. 2004, Volunteering for work experiences,

<http://www.nald.ca/library/research/heritage/compartne/pdfdocs/street.pdf>

Etični kodeks organiziranega prostovoljstva. 2006. Slovenska filantropija. <http://www.prostovoljstvo.org/eticni-kodeks>.

Kronegger, S. (2010). Izobraževanje prostovoljcev. V: ABC prostovoljstva. Ur. Blazinšek, A. in Gornik, J.

Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva, Prostovoljno delo mladih v Ljubljani.

(2006). Ljubljana: Pedagoški inštitut. <http://www.pei.si/Sifranti/ResearchProject.aspx?id=54>.

Zakon o prostovoljstvu. 2011. Uradni list RS, 18. februar, št. 10

www.prostovoljstvo.org, www.cev.be